

ככלות הכול בת שבע האס, נעמי לינזן

אקו-פמיניזם הוא ענף של פמיניזם הבוחן את הקשרים בין נשים לטבע. המיזוג של אקו (ביוונית OIKOS – בית, ובהרחבה: סביבה) ושל פמיניזם מתייחס למודעות הולכת וגוברת לבעיות שבעבר נחשבו לבעיות אקולוגיות "טהורות", כאלו שמושפעות מנושאים חברתיים ופוליטיים ומשפיעות עליהם, ולהפך – נושאים שנחשבו שייכים לתחום הבלעדי של החברה והתרבות מקיימים יחסי גומלין עם נושאים סביבתיים.

הראשונה שהשתמשה במטבע הלשון אקו-פמיניזם הייתה הפמיניסטית הצרפתייה פרנסואז ד'אובון (Françoise d'Eaubonne), שגרסה כי מקומן המיוחד של נשים – אימהות, מזינות, מטפחות ואחראיות לבריאות המשפחה ושלמותה – מכשיר אותן לגלות רגישות גבוהה לנושאים סביבתיים, וכי בנשים טמון הפוטנציאל לגרום למהפכה אקולוגית.¹

לדברי עדנה גורני, חלוצת האקו-פמיניזם בישראל, לא ניתן לשנות את היחס אל הטבע ללא מודעות פמיניסטית, ואי אפשר לפתור את הבעיות הסביבתיות רק בעזרת אקולוגים או מדענים מומחים, שכן בעיות אלו מאופיינות בשורשים תרבותיים עמוקים הקשורים למערכת הפטריארכלית הגברית.² סוגיות אלו צפות ועולות לנוכח מהלכי הפעולה, האופי והתוכן של עבודותיהן של בת שבע האס ונעמי לינזן. תפיסת העולם ההוליסטית, המשותפת לשתייהן, מהווה פילטר שדרכו הן מתבוננות על סביבתן ברגישות, בצניעות ובהקשבה. ממנה הן יונקות את ההשראה והמוטיבציה לפעולה האמנותית שעוסקת ביחסים בין האדם לטבע. הן מתיכות את החוויות האישיות עם סוגיות גלובליות הנוגעות לחזקה על הטבע, לניצול בלתי מבוקר של משאביו, ליהירותו של האדם הפוגע ולאחריות אישית. לצד עבודתה של כל אחת מהן כאמנית אינדיבידואלית, הן יוצרות בהפריה הדדית ובשיתוף פעולה, מחליפות ביניהן מחשבות, רעיונות ואף חומרים, כפי שקורה בתערוכה זו בין הזפת לבין הזהב.

בת שבע האס

מראה נהרות הנפט הזורמים בעקבות דליפת הנפט שאירעה בשמורת ערבת עברונה בדצמבר 2014, במה שהוגדר כאחד האסונות הסביבתיים החמורים שאירעו בישראל, הניע את בת שבע לפעולה אמנותית ולבחירה בזפת כחומר גלם וכמושא מחקר לעבודותיה. האסון האקולוגי, שהשרה אווירה אפוקליפטית של קץ העולם, התרחש בזמן שבו אביה חלה באלצהיימר, והכיסוי של העבודות בזפת ש"הזרימה" על הנייר ביטא את הקטסטרופה שהתחוללה בטבע וגם את הנסיגה הקוגניטיבית של האב, שזיכרונו נמחק והוא, בדומה לטבע, כמו התכסה בשכבה אטימה שלא ניתן לחדור אותה. ככל שהתקדמה העבודה בזפת נוסף לה ממד טקסי של קבורה, שקיבל ביטוי מוחשי בהשתלטות הזפת והתמצקותה על המצע. בשלב כלשהו החלה בת שבע לגרוע ולחפור מתחת לשכבת הזפת השחורה כנוברת אחר זיכרונות עלומים. בד בבד החלה לאגור אותה בשמרדפים, כדי לשמר את הזיכרונות והכאב ולתייכם לבל יישכחו עוד. בעקבות שיתוף הפעולה הקרוב והפורח עם נעמי, החלה להוסיף לזפת זהב, כצבע תעשייתי וכחומר גולמי. בהתמזגות בין שני החומרים נוצרו נופי חורבן אפוקליפטיים ונשגבים של עולם שוקע ונחרב, אך מרהיב ביופיו.

¹ עדנה גורני, **בין ניצול להצלה**, 2011, חיפה: פרדס.
² שם.

נעמי לינזן

הליקוט הוא תבנית הפעולה המרכזית של נעמי. במקום להשליך לפח שאריות אורגניות שנותרו מתהליך הבישול במטבח, היא אוספת ומצפה אותן (קליפות הירקות, הפירות, האגוזים והתבלינים וכיו"ב) בשכבת זהב, שהופכת אותן לאובייקטים הנראים כאוסף תכשיטים מרהיבים. השילוב בין המראה הפתייני שמתחתיו מסתתר הדבר שנדחה מרפרר לציורי ואניטאס, שבתיאור יופיים נרמזים ההתכלות והסוף הבלתי נמנעים. הניסיון להעניק לשארית הנרקבת חיים חדשים ואולי אף ארוכים יותר כאובייקט אמנות מתייחס גם ליחסים הלא-פתורים בין מראית העין לאמת.

הלקטנות והניצול של שאריות אורגניות התרחבו עם הזמן גם אל הסביבה הקרובה המקיפה את המרחב הביתי. כמו חוקרת טבע חרוצה, נעמי תרה אחר פינות חבויות שעדיין לא כוסו בטון בלב האזור האורבני שבו היא מתגוררת, אך התהליכים האורבניים כבר נתנו בהן את אותותיהם והובילו להזנחתן. מהמרחב הקפי הזה שבין הטבע החי לגוויעתו היא מלקטת שאריות צמחים קמלות, ובפעולות פשוטות ועדינות, שנעשות במרחב הביתי, היא כמו חונטת אותן בזהב, באפוקסי ובזפת (בהשראת בת שבע האס). בשונה מהאובייקטים שנאספו מאשפת המטבח, בעבודות אלו היא מקפידה שלא להעלים את המקור ולהנכיח את שבריריותו של הטבע, ואולי גם את שארית התקווה לשימורו, אל מול החשש מתהליכי הפיתוח האגרסיביים שמאיימים להכחידו.

רותי חניסקי אמיתי, אוצרת